

**YENİ BİR TANPINAR
BİYOGRAFİSİ: BİR RÜYADAN
KOPMUŞ GİBİ:
AHMET HAMDİ TANPINAR**

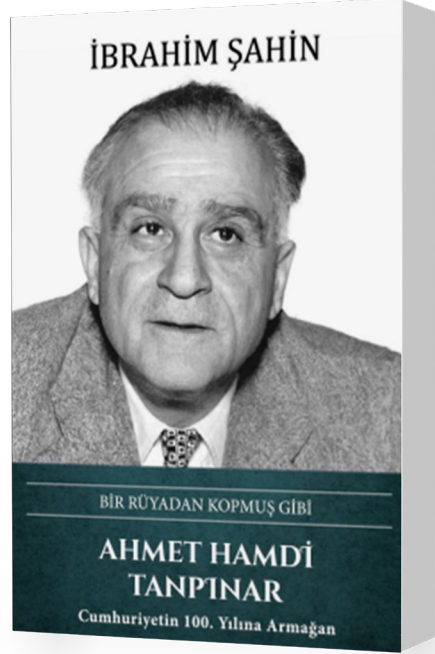
Seda Alabulut

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları arasında neşredilen *Bir Rüyadan Kopmuş Gibi: Ahmet Hamdi Tanpınar*, adlı biyografik eser “2023 Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Yayın Projeleri” kapsamında okurla buluştu. İbrahim Şahin’in kaleme aldığı eser, Tanpınar’ın hayatını ve yazı serüvenini geniş bir tarihsel arka plan içinde ele alırken, onu Cumhuriyet dönemi kültür ve sanat dünyasının merkezinde konumlandırılan kapsamlı bir portre çiziyor.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının destekleriyle hazırlanan ve Şubat 2026’da¹ okurla buluşan eser, biyografi türünü dar bir kronolojik çizgiye indirgemeyen; ele aldığı şahsiyeti tarihsel bağlamı, kültürel çevresi ve düşünsel yönelimleriyle birlikte ele alan bir çalışma olarak dikkat çekiyor.

Takdim, sunuş ve ön söz metinlerinin ardından sekiz ana bölüm hâlinde ciddi bir editoryal düzen içinde ilerleyen kitap, Tanpınar’ın hayatını yalnızca olaylar dizisi olarak aktarmakla yetinmez; estetik tercihlerini, düşünce dünyasını ve üstlendiği kamusal görevleri yaşadığı dönemin şartlarıyla birlikte sunar. Böylece biyografik anlatı, tarihsel arka planla sürekli ilişki içinde ilerler.

Eser, Tanpınar’ın hayatını kronolojik bir çerçeve içinde, belirli bir tarihsel akışa bağlı kalarak yapılandırır. İmparatorluğun çözülüş yıllarından Cumhuriyet’in kurucu evresine uzanan

geniş zaman dilimi, erken eğitim tecrübeleri ve ilk etkilenmelerle başlatılır; ardından öğretmenlik yılları, akademik faaliyetler, yayıncılık çalışmaları ve siyasal çevrelerle kurulan temaslar gelişimsel bir hat üzerinde ele alınır. Özellikle son bölümlerde yer alan Paris yılları, geç dönem yazıları ve siyasal değerlendirmeler, anlatının yönünü belirgin biçimde değiştirir; geleneksel bir biyografi kapanışından ziyade, düşünsel bir muhasebe ve estetik bir tamamlanma izlenimi yaratır.

Eserin ön sözünde İbrahim Şahin, biyografi yazmanın güçlüklerine dikkat çekerek eserin temel hareket noktasını açık biçimde ortaya koyar. Şahin’e göre bir biyografi, yalnızca vesikaların bir araya getirilmesiyle kurulan nesnel bir anlatı değildir. Biyografi, yazarın malzemeye bakış biçimi, yorumlama tarzı ve insan anlayışıyla şekillenen bir inşa sürecidir. Tanpınar üzerine daha önce

¹ İbrahim Şahin, *Bir Rüyadan Kopmuş Gibi: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, Ankara 2026.

yapılmış çalışmaların varlığı, Şahin'in değerlendirmesinde bu biyografinin yükünü hafifletmek yerine ağırlaştırılan bir unsur olarak ortaya çıkar. Çünkü mevcut literatür içinde yeni ve anlamlı bir söz söyleyebilmek, bilgi aktarmaktan başka kavrayış derinliği geliştirmeyi gerektirir. Şahin, bu nedenle Tanpınar biyografisini, arşiv malzemesi ve yayımlanmamış belgelerle desteklenen fakat bunları salt belge olarak sıralamak yerine anlamlandırma çabasıyla ele alan bir çalışma olarak ele alır.

Ön sözde öne çıkan bir diğer husus, biyografi yazarının mutlak nesnelik iddiasından bilinçli biçimde uzak durmasıdır. Şahin, her biyografinin bir yorum içerdiğini, anlatılan kişinin aynı zamanda anlatılan dünyasıyla da ilişki içinde şekillendiğini vurgular. Bu yaklaşım, eserin Tanpınar'ı tekil ve kapal bir portre hâline getirmek yerine, farklı yönleriyle anlaşılmaya açık bir entelektüel olarak ele alacağını sezdirir. Tanpınar'ın edebî üretiminin çok yönlü yapısı, ideolojik konumlanışına dair tartışmalar ve kültürel kimlik meselesi etrafındaki değerlendirmeler, ön sözde açıkça işaret edilen temel meseleler arasındadır.

Şahin'in ön sözde belirlediği bu çerçeve, eserin planına da doğrudan yansımaktadır. Biyografiyi entelektüel bir oluş süreci olarak kavrayan bu yaklaşım, kitabın sekiz ana bölümden oluşan yapısında somutlaşır. Bu perspektiften bakıldığında "Bir İmparatorluk Çökerken" başlıklı birinci bölüm, Tanpınar'ın çocukluk ve ilk gençlik yıllarını, imparatorluğun çözülme süreciyle birlikte oluşan tarihsel ve kültürel atmosfer içinde ele alır. Bölümün alt başlıkları da bu kurucu çerçeve doğrultusunda seçilmiştir. Tanpınar'ın ailesi, çocukluk ve tahsil hayatıyla başlayan bölüm, bireysel kökeni temellendirirken Ker-

kük ve Antalya yıllarında yaşanan coğrafi hareketlilik, zihin ve kalbin birlikte olgunlaştığı bir birikim süreci olarak değerlendirilir. İlgili bölümde yer alan İstanbul'daki Darülfünun dönemi, estetik yönelimin belirginleştiği ve entelektüel çevreyle temasın yoğunlaştığı bir eşik olarak anlatıya dâhil edilir. Yahya Kemal'e duyulan hayranlık ve *Dergâh* çevresiyle kurulan ilişki, Tanpınar'ın edebî kimliğinin teşekkülünde belirleyici rol oynayan etkilenme alanlarını temsil eder. Bölümün ilk şiirler ve ilk tesirler üzerinden tamamlanması ise bu başlangıç safhasının yalnızca hazırlık niteliğinde olmadığını; üretimle somutlaşan bir bilinç evresi olduğunu gösterir. Bu bütünlük içinde birinci bölüm, Tanpınar'ın düşünsel ve estetik yönelişlerinin tarihsel bağlamla kurduğu ilişkinin başlangıç safhasını görünür kılan belirleyici bir konuma sahiptir.

Eserin ikinci bölümü "Bir İdealin Peşinde: Anadolu'da Bir Edebiyat Muallimi" başlığını taşır ve Tanpınar'ın mezuniyet sonrası Anadolu'daki öğretmenlik yıllarını "Darülfünundan Mezuniyet ve Erzurum", "Konya Erkek Lisesinde Bir Yalnız Adam" ve "Askerlik" alt başlıkları altında ele alır. Bu bölümde genç bir edebiyat öğretmenin Anadolu'nun farklı şehirlerinde edindiği tecrübeler, kültür, tarih ve medeniyet üzerine şekillenen bir idealin somut yaşantılarla sınırdığı bir dönem olarak değerlendirilir. Erzurum ve Konya yılları, taşra tecrübesinin zihinsel derinleşmeye eşlik ettiği bir arayış safhası şeklinde okunurken askerlik dönemi, bu arayışın içsel olarak yoğunlaştığı bir zaman dilimi olarak ele alınır. Böylece ikinci bölüm, Tanpınar'ın öğretmenlik yıllarını, Anadolu ile kurduğu temas üzerinden belirginleşen bir kültür idealinin teşekkül süreci bağlamında konumlandırır.

“Kendini Aramak Bulmak” başlıklı üçüncü bölüm, “Ankara Yılları”, “Ankara’da İki Edebiyat Dergisi: *Hız ve Görüş*”, “Muallimler Kongresinde Bir Cezri Batıcı” ve “Klasik Edebiyat Karşısında Tanpınar” alt başlıklarıyla Tanpınar’ın Ankara dönemini merkeze alır. Bu bölümde Tanpınar’ın Ankara’daki entelektüel çevreyle kurduğu ilişkiler, yayın faaliyetleri ve düşünsel konumlanışı ele alınarak biyografik anlatı yeni bir yoğunluk kazanır. “Ankara Yılları” başlığında Tanpınar’ın başkentte geçen öğretmenlik dönemi, düşünce ve kişilik yapısının belirginleştiği bir süreç olarak anlatılır. Ankara Erkek Lisesi ve Gazi Terbiye Enstitüsündeki çalışmaları, dönemin kültürel ortamı ve çevresinde toplanan isimlerle birlikte ele alınarak genç Cumhuriyet’in şekillenen entelektüel atmosferi içinde Tanpınar’ın yeri gösterilir. Bölümde Suut Kemal Yetkin, Ahmet Muhip Dıranas, Samet Ağaoğlu ve Fuat Bayramoğlu gibi isimlerin hatıralarına yer verilmesi, anlatıya canlılık kazandırır. Bu hatıralar aracılığıyla Tanpınar’ın sınıf içindeki tavrı, ders anlatışındaki üslubu, öğrencileriyle kurduğu ilişki, sohbetlerindeki incelik ve gündelik hayatındaki alışkanlıkları daha yakından hissedilir. Ayrıca ilgili bölümde Ankara’nın henüz kuruluş sürecindeki toplumsal ve kültürel görünümü de esere dâhil edilir. Yeni başkentte oluşan edebiyat çevreleri, dergi faaliyetleri, öğretmenler arasındaki tartışmalar ve dostluklar Tanpınar’ın yalnızlığını aşarak bir fikir ortamı içinde yer almasını gösterir. Yeni başkentte oluşan edebiyat çevreleri, dergi faaliyetleri, öğretmenler arasındaki tartışmalar ve kurulan dostluklar Tanpınar’ın Ankara’daki yıllarını yalnızca bir memuriyet dönemi olmaktan çıkarır. *Hız ve Görüş* dergileri etrafında şekillenen yayın girişimleri, Paul Valéry başta olmak üzere Batı ede-

biyatından yapılan çeviriler, estetik ve edebiyat üzerine kaleme alınan yazılar, onun bu dönemde düşüncesini sistemleştirdiğini ve yazı hayatını yoğunlaştırdığını gösterir. Bölüm, Ankara’nın erken Cumhuriyet yıllarındaki kültürel hareketliliğini Tanpınar’ın metinleri, girişimleri ve ilişkileri üzerinden izleyerek bu yılların onun edebî yönelişinde belirleyici bir yer tuttuğunu açık biçimde ortaya koyar.

Dördüncü bölüm “İstanbul’a Dönüş” başlığını taşır. Bu bölüm, Tanpınar’ın Ankara’dan İstanbul’a dönüşü, kültürel çevre, akademik konum ve edebî tartışmalar bakımından yeni bir safha olarak ele alınır. “Kültür ve Medeniyete Dair Bir Tartışma”, “İstanbul Dönemi Yayın Faaliyeti”, “Sihhat Meseleleri” ve “Garip Bir Münakaşa: İki Edibin Kavgası” başlıkları altında Tanpınar’ın kültür meselesine yaklaşımı, yayın faaliyetleri ve İstanbul’daki edebiyat ortamında yer alan polemikler aktarılır. Bölümde özellikle iki edibin münakaşasına ayrılan kısım, dönemin edebiyat çevrelerini ve basın dünyasını yansıtmaları bakımından ayrıca dikkat çekmektedir.

“Garip Bir Münakaşa: İki Edibin Kavgası” başlıklı alt bölümde, Tanpınar ile İsmail Habip Sevük arasında 1938 yılında İstanbul’da yaşanan ve dönemin gazetelerine de yansıyan tartışma ayrıntılarıyla ele alınır. Beyoğlu’ndaki bir lokantada başlayan ve kısa sürede kamuoyuna taşınan bu hadise, yalnızca iki yazar arasındaki kişisel bir gerilim olarak değil, edebiyat tarihine alınma, sanat anlayışı ve eleştiri ölçütleri gibi meseleler etrafında şekillenen bir tartışma olarak aktarılır. Gazete haberleri, röportajlar ve tarafların beyanları üzerinden izlenen bu süreç, dönemin basın dünyasının edebî polemikleri nasıl gündeme taşıdığını da göstermektedir.

Eserin beşinci bölümü, “II. Dünya Savaşı Seneleri: Akademi, Siyaset ve Sanat” başlığını altında ele alınır. Bu bölümde Tanpınar’ın savaş yıllarına denk gelen dönemi, akademik görevleri, siyasal temasları ve edebî faaliyetleri yer alır. Darülfünundaki kürsü çalışmaları, *Ülkü* mecmuasında yayımlanan imzasız yazıları, Maraş Milletvekilliği süreci ve idari görevleri üzerinden Tanpınar’ın yalnızca bir edebiyatçı değil, aynı zamanda dönemin kamusal hayatı içinde yer alan bir isim olarak konumu aktarılır. Bu yönüyle bölüm, Tanpınar’ın sanat, akademi ve siyaset arasında kurduğu ilişkiyi, savaş yıllarının belirlediği tarihsel ortam içinde bir arada değerlendiren bir tablo sunar.

Beşinci bölüm dört alt başlıktan oluşur ve Tanpınar’ın idari sorumluluklarını merkeze alır. Bunun nedeni, savaş yıllarına denk gelen bu evrede onun akademik üretimin yanı sıra üniversite yapısı ve devlet kurumlarıyla doğrudan ilişkili görevlerle de meşgul olmasıdır. “Maraş Milletvekilliği” ve özellikle “Tanpınar İdarî İşler Müfettişi” başlıkları, Tanpınar’ın kurumsal yapılar içindeki konumunu ve resmî görev süreçlerini ayrıntılarıyla ele alır.

“Maraş Milletvekilliği” alt başlığında Tanpınar’ın TBMM’nin 7. devresindeki görev süreci, meclis zabıtları ve döneme ait belgeler ışığında ortaya konur. Resmî evrak, mazbatalar ve çeşitli arşiv malzemeleri metne dâhil edilerek biyografik anlatı, somut belge temeline yaslanan bir doğrultuda derinleştirilir. “Tanpınar İdarî İşler Müfettişi” alt başlığında ise üniversite kadrosuna geçişi, tayin süreci ve profesörlük meselesine ilişkin yazışmalar ayrıntılı biçimde çözümlenir; hukuki ve idari boyutlar, söz konusu belgeler üzerinden temellendirilir.

Eserde biyografik anlatının yeni bir sahaya geçtiği kısım, Tanpınar’ın roman-

cı kimliğinin belirginleştiği döneme ayrılan altıncı bölümdür. “İlk Romanlar ve Akademik Küçük Meseleleri” başlığı altında toplanan bu bölüm, edebî üretimin yoğunlaştığı ve üniversite çevresindeki tartışmaların gündeme geldiği bir dönemdir.

İlk romanlar olan *Mahur Beste* ve *Huzur*’un yazılış süreciyle başlayan bölüm, *Sahnenin Dışındakiler*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve *Aydaki Kadın* üzerinden Tanpınar’ın roman dünyasını kronolojik bir çizgi içinde izler. Bölüm, romanların yayımlanma serüvenini aktarmakla birlikte eserlerin ortaya çıktığı zihinsel ve kültürel ortamı da dikkate alır. “Küçük Meseleler Arasında Bir Büyük Zekâ”, “Komünist Tanpınar” ve “Kendi Aynasından Tanpınar” başlıkları bu üretim sürecine eşlik eden akademik tartışmaları, yakıştırmaları ve öz değerlendirmeleri bir araya getirir.

Eserin bir diğer durağı, Tanpınar’ın uzun yıllar zihninde taşıdığı Avrupa tecrübesinin somutlaştığı dönemdir. “Asırlık Rüya: Tanpınar Nihayet Paris’te” başlığını taşıyan bu bölüm, onun Paris yolculuğunu, düşünce dünyasında karşılık bulan bir beklentinin gerçekleşmesi olarak ele alır.

Paris’te karşılaştığı entelektüel çevreler, Paul Valéry’ye duyduğu ilgi, Londra günleri ve seyahat sürecinin ayrıntıları bölüm boyunca izlenir. Bu anlatı, Tanpınar’ın Batı kültürüyle kurduğu ilişkiyi, hayranlık ve mesafe arasındaki dengesiyle birlikte verir. “27 Mayıs İhtilalinin Arifesinde, Paris’te...” başlığı ise, tarihsel atmosferi biyografik zamanla keşiştiren bir çerçeve sunar. Demokrat Parti, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Fırkası üzerine değerlendirmelerin yer aldığı kısımlar, Tanpınar’ın siyasal gelişmelere dair düşüncelerini de esere dâhil eder.

Sekizinci bölüm, “Bir Görüş Tarzı Kaybolurken” başlığıyla eserin son halkasını meydana getirir ve Tanpınar’ın düşünsel muhasebesine ayrılan bir kapanış niteliği taşır. Bölümün ikinci alt başlığı olan “Bir Çeşit Manifesto” ise yazarın günlüklerinden hareketle sanat anlayışını, kırgınlıklarını ve entelektüel yalnızlığını ortaya koyan dikkat çekici bir kesit sunar. Ne yaptım!” (Şahin, 2026: 442) diye başlayan satırlar üzerinden yazarın kendi eserleriyle, çağdaşlarıyla ve dönemin kültürel atmosferiyle kurduğu ilişki okura aktarılır. Bu bölümde Tanpınar’ın saf sanat anlayışına bağlılığı, estetik tercihleri ve ideolojik kamplaşmalar karşısındaki mesafeli tutumu ayrıntılarıyla ortaya konur. İlgili bölümde ayrıca Tanpınar’ın ölümünden on üç gün evvelki hâli ve vefatı, kronolojik bir kapanış olarak bir zihniyetin, bir estetik tavrın ve bir kültür tasavvurunun geride bıraktığı izler bağlamında değerlendirilir. Bu kısım, Tanpınar’ın son yıllarını anlatırken bir entelektüel tavrın zamanın ruhuyla kurduğu mesafenin sonuçlarını da okura gösterir.

Eser, kapsamlı bir kaynakça ve dizinle

tamamlanır. Kaynakçada Tanpınar’ın kendi eserleri, mektupları ve günlüklerinin yanı sıra, hatıralar, edebiyat tarihleri, makaleler ve monografiler yer alır. Bu çeşitlilik, eserin geniş bir literatür ve belge birikimine yaslandığını gösterir. Nitekim eserin ön sözünün sonunda paylaşılan arşiv bilgileri ve teşekkür bölümü de eserin hazırlık sürecini ayrıntılandırarak çalışmanın belgeye dayalı bir araştırma sonucunda ortaya çıktığını belirginleştirir. Bu çerçevede, Türk Tarih Kurumu ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsündeki malzemelerden yararlanılması, yayımlanmamış müsveddelerin değerlendirilmesi ve farklı kaynaklara başvurulması, eserin kapsamlı bir arşiv çalışmasına dayandığını da göstermektedir.

Biyografi ile kültür tarihini aynı ekseninde buluşturan bu eser, Tanpınar’ın çok yönlü şahsiyetini yaşadığı dönemin zihinsel iklimiyle birlikte kavrama imkânı sağlar. Böylelikle kitap, günümüz araştırmacıları için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olmanın ötesinde Cumhuriyet Dönemi entelektüel mirasın sürekliliğini taşıyan kalıcı bir kültürel hafıza eserine dönüşür.

A. YAĞMUR TUNALI'NIN İKİ GÖZÜM TÜRKÇE ADLI ESERİ ÜZERİNE

Tunahan Çolak

Tüm dillerde olduğu gibi Türkçe de sürekli değişen ve gelişen bir yapıdadır. Sanattan bilime, spordan felsefeye veya günlük hayattan resmî yaşama kadar toplumun her alanında Türkçe, Türk milletinin ortak iletişim aracı olarak varlığını sürdürürken aynı zamanda kolektif bilincin bir yansımasını oluşturur. Dilin kullanımı, ona gösterilen dikkat ve hassasiyet de bu bilincin içerisinde yer alır. Böylece Türkçe, toplumun düşünce sistematığının bir tezahürü olarak karşımıza çıkar. Elbette, az önce söylenenler dilciler tarafından bilinen bir durumdur. Ancak, Türkçenin bilimsel incelemeleri yapılırken belki de üzerinde en az durulan konulardan birini oluşturur. A. Yağmur Tunalı *İki Gözüm Türkçe*'de¹ bu duruma değinerek Türkçe üzerine daha önce az sayıda yapılmış aynı türdeki çalışmalardan farklı bir bakış açısıyla okuyucu karşısına çıkmaktadır.

Tunalı; kitabında dil dikkatinden dil bozulmalarına, tiyatrodan müziğe, televizyon ve radyo programlarından dil-kültür ilişkisine kadar her konuyu kendi birikimiyle eleştirel bir bakış sunmaktadır. Türkçenin bu yönü üzerine yapılan çalışmalar arasında Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın *Kültür ve Dil*, Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun *Türkçenin Karanlık Günleri*, Prof. Dr. Oktay Sinaoğlu'nun *Bye Bye Türkçe* veya Feyza Hepçilingirler'in *Türkçe "Off"* kitapları örnek gösterilebilir. Ancak, *İki Gözüm Türkçe* ihtivası ve amacı bakımından

farklılıklar arz eder. Yazar, eserin ithaf bölümünde "Bu kitap, Türkçenin Sırları'ndan elli yıl sonra onun anlayışıyla ve yol göstericiliğiyle yazıldı. Bu mânâda bir devamlılığın ifadesidir ve o'na ithâf edilmesi, yazarı için zevkli bir vazifeden öte mânâlar taşır."² açıklamasını yapmaktadır. Bu yönüyle *İki Gözüm Türkçe*'nin Nihad Sâmî Banarlı'nın *Türkçenin Sırları* adlı eseriyle aynı zemine oturduğu yazar tarafından belirtilmiştir. Tunalı, Türkçenin kullanımına dair sorunlu gördüğü ne varsa kitabında işlemeye özen göstermiştir. Bunun için tarih, sanat, siyaset, edebiyat gibi disiplinlerden de faydalanmıştır. Esasında amacı Türkçeyi her yönüyle ele alarak millî şuurun dile tezahürünü doğru şekilde ortaya koymak ve dil farkındalığı oluşturmaktır, denebilir. Bu yönüyle *İki Gözüm Türkçe*'yi bir öz eleştiri kitabı olarak kabul etmek yanlış olmaz.

¹ A. Yağmur Tunalı, *İki Gözüm Türkçe*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2024. Yapılan alıntılarda eserin bu baskısından yararlanılmıştır.

² A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 5.

A. Yağmur Tunalı'nın *İki Gözüm Türkçe* kitabını içerik bakımından ele almadan önce kitabın ön kapağında okuyucuyu karşılayan Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun'un "*Yağmur Tunalı'nın kitabını yalnız dilciler değil bütün aydınlar okumalıdır.*" sözü üzerinde durulmalıdır. Kapaktaki bu ifade, Ercilasun tarafından kaleme alınan sunuş bölümünden bir alıntıdır. Ayrıca, kitabın arka kapağında aynı bölümünden alınan iki paragraf bulunmaktadır. Kapakta Türk Dili profesörü olan Ercilasun'un sözlerine yer verilmesi, konuyla ilgilenen herkese çağrı oluşturması amacıyla seçilmiştir. Bu kitabı, Türk dili üzerine çalışanlardan ziyade Türkçeyle bilim üreten tüm alan uzmanlarının, sanatçıların, bürokratların vs. yani toplumda örnek teşkil edebilecek herkesin okuması gerektiği kapakta yer alan ifadede kendini göstermiş, hedef okuyucu kitlesi en başında belirtilmiştir.

Kitap yapı olarak sırasıyla içindekiler, sunuş, ön söz, "Dil Dikkati", "Türkçenin Sesi" ve " 'Dilimiz Kimliğimiz' ise Kimliksizleşiyoruz" adındaki üç ana bölüm ve dizinden oluşmaktadır. İlk iki bölüm dört son bölüm ise üç ana başlıktan oluşmaktadır. Ana başlıkların her birinin altında giriş yapacağı konuya dair özlü söz veya şiir bulunmaktadır. Yazar, ön sözde "*Kitabın belli kısımları Karar ve Milli Devlet gazetelerinde yayınlandığında gösterilen ilgi beni memnun etti ve yazdıklarımın kitaplaşmasında önemli bir itici güç oldu. İlgili bölümlere yer yer o yazıları da yerleştirdim.*"³ sözleriyle gazetede yazdığı bazı yazıları kitabın içerisine koyduğunu söylemiştir. Kitapta kaynakça yer almamaktadır. Tunalı, metin içlerinde dipnot yöntemiyle bazen kaynak göstermiştir. Ancak yaptığı her alıntı için kaynak vermemiş, yazarın adını vermekle yetinmiştir. *İki*

Gözüm Türkçe bu yönleriyle deneme türünde kaleme alınmış bir eserdir.

Kitabın ilk bölümünde, dil dikkati üzerine odaklanan yazar Türkçenin kullanımına yönelik eleştirel bir bakış getirir. "*Öyle bir dönemdeyiz ki sözü en açık şekliyle söylemek bile anlaşılmaya yetmiyor.*"⁴ diyerek söze başlar ve bu durumun ana sebebini "*Türkçesizlik*" olarak ifade eder. Yazarın kullandığı bu tabir aslında kitabında anlattığı tüm sorunların başlıca sebebini oluşturur. Türkçenin tehlikeye girmesini bir beka sorunu olarak görür. Çünkü, yazar için Türkçenin bozulması, milletin bugününün ve yarınının da bozulması demektir. Yazar, genel olarak bu bölümde Türkçenin uğradığı hasarlardan bahseder. Türkçenin geçirdiği değişim dönemlerini başka dillerden örnekler de vererek karşılaştırır. "*Bizi biz yapan unsurların lokomotifidir.*"⁵ diyerek Türkçe ve Türklük arasında bağlar kurar. Türkçenin Türkiye'deki yerini tartışır. Aynı zamanda "Öz Türkçecilik" hareketine ve onun getirdiği dil hasarlarına da değinen yazar, bu hareketi tüm yönleriyle eleştirir. Bu konuyla ilgili *Türkçeye Ettiklerimiz* başlığı altında "*Yüzyıl içinde, tahtından alaşağı ettik o yanından bu yanından kırılmış bir dille konuşuyor ve yazıyoruz. Yanmış binasından, içi yanan yardımseverlerin kurtarıldıklarıyla idare eden eski zenginler gibiyiz ve ne yazık ki bunun farkında bile değiliz.*"⁶ ifadesini kullanır. Yazarın bu sözleri esasında ele alınan konular için genel bir özet niteliği taşımaktadır. Dil-kültür ilişkisi yine bu bölümde ele alınan diğer bir konudur. Genç kuşaklara kazandırılması gereken önemli olgunun "Türkçe sevgisi" olduğunu vurgular. Yazar bu konuyla ilgili "*Kendi dilinin sevgisini veremeyen devletler, baş-*

⁴ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 27.

⁵ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 71.

⁶ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 42.

³ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 19-20.

ka dillere ve dolayısıyla başka kültürlere ve başka milletlerin sevgisine kapı ararlar.”⁷ diyerek genç nesillere bu sevginin aşılmasını gerektiğinin üzerinde durur. Çünkü Tunalı'ya göre “Türkçesiz her bilgi ve başarı noksanıdır.”⁸ Bu sebeple, genç kuşaklarda Türkçe sevgisi oluşturulmak zorundadır. İlk bölümde ele alınan tüm bu konular içerisinde dilcilerin yani bu işin bilimsel yönüyle ilgilenenlerin yeri de yazar tarafından tartışılmıştır. Tunalı, “Dil konularını dilcilere bırakmak yanlışımız değil, büyük yanlışımızdır.”⁹ ifadesiyle tavrını ortaya koyar ve “Dil hepimizindir ve sahibi de millettir. Millet diline titizlenmezse, dil sevgisi ve saygısı, şuûru yerleşmemişse bilim adamları ve kurumları da boşluğa düşebiliyor.”¹⁰ diyerek konuya bu şekilde bir bakış getirir. Gramerden ziyade dilin bütününe odaklanmak gerektiğini savunur.

Tunalı, ilk bölümde ele aldığı dil hasarından kaynaklı Türkçenin iletişimdeki algı ve kavrayış sorunlarından sonra ikinci bölümde *Türkçenin Sesi* başlığı altında telaffuz konusuna eğilir. Yabancı kelimelerin telaffuzuyla birlikte dile alınmasına “Diller için sıkıntı bir dildeki kelimeyi aynı sesiyle almaya çalışmaktır. Bu ağız içini, bütünüyle hançereyi onlar gibi kullanacağım demektir. Yüzyıllar içinde oluşan bir ağız yapısını, dil sesini, harflerin çıkış yerini değiştirmek kendiliğini bırakmak demektir.”¹¹ sözleriyle karşı çıkar. Başka dillere gösterilen saygının Türkçeye de gösterilmesi gerektiğini söyler. Çünkü yazara göre, Türkçe; Türk’ün karakterini duyurur. Ayrıca, Türkçenin vurgu ve tonlamasıyla millî bir karakter gösterdiğini de vurgular. Bu düzen içerisinde özellikle medyada

yapılan yanlışlara “Medyanın dil bozgununa seyirci kalınması kendini sevmemeye yakın bir durumdur. ...Medyada yanlış dil kullanımlarına ve özellikle kasıtlı hale geldiğini açıkça gördüğümüz, bildiğimiz telâffuz bozukluklarına rıza göstermeye devam edersek olacaklar bellidir.”¹² sözleriyle eleştirel bir bakış getirir. Daha önce anlattığı temel sorunlar sebebiyle telaffuzda da bozulmalar olduğunu söyler ve detaylandırır. Ayrıca, yazar bu bölümde tiyatrodan müziğe, muhabirlerden spikerlere kadar telaffuz konusunda eleştirel değerlendirmelerde bulunur. “Dilin ses ölçüsünü her zaman ve her yerde müzik tayin eder.”¹³ sözleriyle müziğin Türkçe üzerindeki etkisini vurgular. Batı’dan alınan ve aynı şekilde Türkçeye uygulanmaya çalışılan müzik türlerini eleştirir. Bununla birlikte yazar, kendi düşüncesine göre “bozuk Türkçe” kullanan bazı sanatçıları da eleştirir. Tiyatro konusuna da değinen Tunalı, “Dünyada dilin telaffuzunda örnek alınanlar öncelikle tiyatroculardır.”¹⁴ ifadesiyle sözlerine başlar ancak Türk tiyatrocularını dil kullanımı konusunda eskisi kadar hassas olmadıkları gerekçesiyle eleştirir. Aynı eleştirilerini medyada yer alan spikerler ve muhabirlere de yöneltir.

Eserin son bölümünde; Türkçeye alakalı güncel olaylara toplumun ilgisi, Türkçenin imlası, dil hassasiyeti gibi konular ele alınır. “Dilimizi biliyor muyuz?” başlığıyla son bölüme giriş yapan yazar Türkçeye ilgili güncel olayları ve kurumların almış oldukları kararların toplumdaki karşılığını sorgular. Konuyla ilgili gazetede yazdığı bir köşe yazısına atıfta bulunan yazar, “2017’nin Türk Dili Yılı olduğundan kaç kişinin haberi var?”¹⁵ sorusunu sorar. Buna

⁷ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 69.

⁸ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 68.

⁹ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 79.

¹⁰ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 79.

¹¹ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 104.

¹² A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 114.

¹³ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 121.

¹⁴ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 116.

¹⁵ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 185.

benzer konularda yapılan etkinliklerin göstermelik olduğunu savunur ve toplumu bu yönüyle eleştirir. Bu konu özelinde dil dikkatine de değinen yazar, bu dikkatin sadece imla ve kök-köken meselelerine indirgenmesine karşıdır. Tunalı'ya göre dil “yaşanışı ve kullanılışı” ile bir bütündür. Aynı zamanda alıntı kelimelerin Türkçedeki durumu ve yapısı eleştirel bir bakışla değerlendirilir. Yazara göre yabancı dillerden kelime almak sorun değildir. Asıl sorun kelimelerin dilin kurallarıyla almaktır. Bu konuya dair “Arapça ve Farsça'nın Türkçe'de kelime kaybına yol açtığı olmuştur ama asıl büyük sıkıntı bu değildir. Asıl büyük dert o dillerden kural almaktır.”¹⁶ açıklamasını yapar. Tunalı, Türkçedeki terim sorunlarına da değinir. Aydınların kullandıkları jargona dair tespitler yapar. Bu konuyla ilgili “Biz ilk mektep sıralarında e hali, i hali, de hali, den hali diye öğrendik. Şimdi dilcilerimiz datif, ak-küzatîf, lokatîf, ablatîf demeyi tercih eder oldular.”¹⁷ örneğini verir. Türk akademisinin günümüzde yabancı terimleri doğrudan kabul ettiğini ve bu terimlere Türkçe karşılık bulmamaları konusunu eleştirir. Yazar, yabancı kelimelerin dile tesirinin akabinde *dil-kültür-hayat* ekleninde Türkçenin millîlik durumunu değerlendirir. Burada özellikle “Levhalarınızı Gösterin Size Kim Olduğunuzu Söyleyeyim” başlığı altında “Kendi dilini sevmeyen nesiller...”¹⁸ ifadesi dikkat çekicidir. Yazarın Türk dünyasındaki etnik ve dil adlandırmaları üzerine tepkisi yine bu bölümdeki “Aşiretler Bir, Millet Parça Parça” başlığı altında kendine yer bulur. Yazar; Kazak, Kırgız, Uygur vb. adlandırmalarını tuhaf karşılar. Tunalı'ya göre hepsi Türk'tür ve Türk denmelidir. Uygur Türkü, Kazak Türkü gibi ifadeleri yanlış bulur. Türk

dünyasında etkileşim kurduğu devlet adamları ve yazarlar üzerinden onların da düşünceleri bağlamında bu konuda örnekler verir. Yazar aynı zamanda bu bölümde kurumsal hayatta kullanılan dili de eleştirir. Eczacıbaşı grubunun başlatmış olduğu dil kampanyasını olumlu bulur. Kampanyanın esasında dile getirdikleri Türkçe ve İngilizce karışık ifadelerle karşı “uydurukça” tabirini kullanmalarını destekler. Eczacıbaşı'nın başlattığı kampanyanın öncü ve örnek olduğunu söyler. Tunalı eserinin sonunda “Türkçe'nin Geleceği” başlığı altında Türkçenin tüm lehçeleriyle yeniden yakın temas kurabileceği döneme girildiğini ve bu temasa “tahmin edilenden daha çabuk bir dil kaynaşması -ve belki birleşmesi- yaşanacağı”¹⁹ görüşünü belirtir. Eserini “Büyük millet, dili ve yüksek kültürüyle yeniden büyüklüğünü tadacaktır.” ifadeleriyle sonlandırır.

Genel çerçeve incelendiğinde kitabın karamsar bir yapıda ele alındığı görülmektedir. Çok az noktada yazar olumlu görüş belirtir ve bu görüşlerini eserin son bölümlerinde dile getirir. Bu bakımdan ele alındığında Türkçenin durumunu gerçekten de yazarın çizdiği vahim çerçeve içerisinde değerlendirmek okuyucu için karamsar bir tablo sunabilir. Nihayetinde okuyucu “Peki ne yapacağız?” sorusunu yönelttiğinde kitapta bunun tam anlamıyla bir cevabını bulamayacaktır. Yalnızca, esasında anlattığı konuların tümünün önüne geçilmesi için “Köklü tedbir dil sevgisini uyandırmaktır. Kültürü korumaktır. Türkçe sevgisinin vatan sevgisi halinde kökleşmesi bizi kurtarır. Her türlü kurtarır.”²⁰ şeklinde bir ifadeye bulunur. Devamında ise eğitime vurgu yapar. Ancak yazarın bahsettiği eğitim yalnızca okullarda verilen eğitim değil “topyekûn” bir eğitimidir. Tunalı, kendi

¹⁶ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 198.

¹⁷ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 210.

¹⁸ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 227.

¹⁹ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 261.

²⁰ A. Yağmur Tunalı, *age.*, s. 228.

tabiriyle “*dil gafleti*” durumunun içinden çıkılması için öncelikle tedbir ve topyekûn eğitimin şart olduğunu savunur. Elbette yapılması gereken de şüphesiz budur. Ancak “Ne yapacağız?” konusundan ziyade “Nasıl yapacağız?” sorusunu da açıklamak gereklidir. Bu bakımdan, dilde dikkat edilecek pek çok hususun varlığını somut olarak ortaya koyan *İki Gözüm Türkçe*’nin amacı-

nın sadece dil farkındalığı oluşturmak olduğu açıkça ortaya çıkar. Hayatın akışında yer edinen Türkçenin durumunu gözler önüne serer. Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun’un kitabın sunuş kısmında belirttiği gibi okuyucunun yazarın görüşlerine katılma gibi bir zorunluluğu yoktur. Sadece okunup üzerine düşünülmesi, gerekirse tenkit edilmesi Türkçe için bir kazanım olacaktır.

ÇOCUK OLMA SIRASI (KİMDE?)

Erdoğan Muratoğlu

Türk Dil Kurumu 2025 yılının sonlarına doğru yeni bir yayın dizisi başlattı: Çocuk Edebiyatı Dizisi. Ülkü Demirey’in *Hayal Et Vadisi* adlı romanı, Taçettin Şimşek’in *Rengine Kavuşan Şehir* adlı hikâye kitabı ile Ayşegül Sözen Dağ’ın *Çocuk Olma Sırası* adlı şiir kitabı dizinin ilk kitaplarından. Türk Dil Kurumunun çocuk edebiyatı alanındaki eserlere yayınları arasında yer vermesi sevindirici bir gelişmedir. Umarım yeni kitaplarla devam eder bu dizi.

Dizinin ilk şiir kitabı olan *Çocuk Olma Sırası*, Ayşegül Sözen Dağ’ın çocuk şiirlerini içeren eseri. Adından yola çıkarak sanmayın ki sadece çocuklara yönelik. Bu şiir kitabı, içindeki çocuğu koruyan, büyüten ve canlı kılan herkese sesleniyor.

TDK Başkanı Prof. Dr. Osman Mert, Kurumun çocuk edebiyatı dizisine başlamasının sebebini şöyle açıklıyor “Sunuş” yazısında:

Çocuklarla el ele edebiyat yolculuğuna çıkmak, Türk Dil Kurumunun uzun zamandır gerçekleştirmek istediği amaçlardan biriydi. Hedefimiz özgün metinlerle zengin bir çocuk edebiyatı kitaplığı oluş-

*turmak ve çocuklarımızı günümüz çocuk edebiyatının seçkin örnekleriyle buluştur-
maktır. (...) İyi bir çocuk edebiyatı metni yalnızca çocuklara değil, her yaşta okura seslenir. Başta anne babalar ve öğretmenler olmak üzere herkesi çocukların okuma serüvenine ortak olmaya çağırıyoruz.*

Eseri ismini veren *Çocuk Olma Sırası*, aynı zamanda kitabın ilk şiiri. “Salondaki saati durdursam/Hep benimle

kalır mı annem?” bu şiirin anne-çocuk ilişkisini yansıtan dikkat çeken iki dizesi. Çocuk anneden ayrılmak istemez, anne çocuktan ayrılmak istemez. Saati durdurunca çocuk, annesiyle da-ima birlikte kalacağına inanır. Çocuk safiyetini yansıtan başarılı bir ikilik.

Şair, Türkçe aşkını “Türkçe” adlı şiiriyle ustaca dile getirirken hem çocuk duyarlılığına yaklaşıyor hem de sanatsal inceliğini koruyor: *Masallarım Türkçe/Resimlerim /Hayallerim/Sevgim Türkçe /Annemin yemekleri/Kardeşimin gözleri/Babamı özleyişim Türkçe*

Gökyüzünden, tabiatan, ağaçlardan, çiçeklerden, meyvelerden ve bitkilerden örülü dünyasını Ayşegül Sözen Dağ, çocuklarla ustaca paylaşıyor. “Çiçek Ülkesi” şiiri bunlardan biri: *Çiçekler de söyler birbirleriyle/Nergis güle öykünür/Gül açelyaya/Açelya menekşeye/Menekşe çocuğa*

Zaman, umut, çocukların dünyası, müzik, göç, sığınmak, anne babalar, korku, düş, günler-haftalar-aylar-mevsimler-yıllar dizeleriyle şairin içindeki çocuğu gün ışığına çıkarıyor. Umut, arka bir plan imgesi gibi, devamlı olarak Sözen Dağ’ın şiirini besliyor. Bu besleyiş şiirini daha da bir güzelleştiriyor. “Umut” şiiri, bunun en güzel örneği.

Çocukların en çok korktuğu, dışçilerdir nedense. Eserde bu durum “Diş” şiiriyle okurun huzuruna çıkıyor. Çocuk haklı olarak *“Dondurmacı dondurma, mısırcı mısır veriyor da dışçı neden diş vermiyor da var olan dişleri çekiyor?”* derken dışçı fobisini dışa vuruyor.

“Allah’ın Sanatı” şiiri çocukları düşünmeye davet ediyor ve evrendeki her şeyin Allah’ın güzelliğinden kesitler yansıttığına işaret ediyor. Bu işaret ediş, çocukların hikmetle buluşmasına vesile olursa ne mutlu!

“Bayram şekeridir/Çocuklar ve kuşlar”

derken çocukları kuşlar, kuşları da çocuklar ile eşleştirerek her ikisinin de gökyüzünü mekân tutan yönlerine değiniyor şairimiz.

Şairin annesine ithafen yazdığı “Nefes” şiiri, çocuk ve anne ilişkisini ustaca sergiliyor. Şu dizelerde bu durumun başarılı şekilde işlendiğini görmekteyiz: *Bir ağacın çiçekleri gibi/annemin elleri-Bir tohumun özü gibi/Annemin yüreği-Bir denizin kıyısı gibi/Annemin gözleri-Bir duanın âmini gibi/Annemin sesi*

“Barış Deneyi”, “Zeytin Kuşları”, “Dünya Kadar Hanzala” ile “Yoklama” şiirleri içinde yaşadığımız günlerde kapitalizmin vahşi yüzünü savaş ve göç ekseninde çocukların, kadınların, yaşlıların Filistin’de ve İslam coğrafyasında maruz kaldıkları vahşeti ve kıyımları gözler önüne seriyor. Özellikle “Yoklama” şiiri bu durumu trajik bir şekilde tabloştırmış: *Biz çocuklar/Dünyanın tüm çocukları/Yoklama aldık aramızda/Gazzeli arkadaşlarımızın adları/Yok yazıldı kâğıda/Bir gün herkes unutsa da/Çocuklar unutmaz asla*

Kitabın arka kısmında üç sayfaya yerleştirilen resimlenmiş, çıkarılabilir etiketler iyi bir uygulama. Bu uygulamanın çocuk yayıncılığında yeni şekillerle devam etmesi güzel olur. Kapak ve iç sayfaların görsel tasarımı ile şiirlerin resimlenmesi içerikle uyumlu ve başarılı. Fayik Yangır’a teşekkürler. Bazı şiirler resimlense de bazılarının bir oran gözetilmeden resimlenmemesi kitabın eksik yönü. Yeni basımlarda düzeltilmesi dileğiyle.

Gelelim sorumuzun cevabına sevgili okur: Sizce çocuk olma sırası kimde? Bu soruyu sizler kendiniz için cevaplayın. Bir okur olarak benim cevabım şu: “Çocuk Olma Sırası” bende-sende-onda/bizde-sizde-onlarda. Genelde “çocuk olma sırası içindeki çocuğu görebilen ve yaşatan herkeste”.